

el català central apareix encara amb diverses aplicacions: «L'albada --- del pastor --- t'enlluerna 'l sol qu'es alt: / com, per xo, los ulls aclucas, / tens d'anar a las palpentas / y, si en un rostoll t'assentas, / se't desfà y ne surten *cucas*», Pitarra (c. 1865, *Gra y Palla*, 5 en *Singlots* II, 22); més especials: en ross. és 'llémena' (*Misc. Fabra*, 185); *cuca llauradora* és el 'grill-cadell' a l'Urgellet (Espanya, 1957) i Segre avall (*AlcM*, § b).⁴

Potser l'ús més difós és el genèric, en què es refereix globalment a tots els animalons i insectes que danyen les collites: d'on les cerimònies parroquials per deslliurar-ne el terme, que van a fer-se en un lloc alt, sigui el començador de l'església (Vall d'Aran, Lluçanès, etc.), sigui un turó que torreja dominant la major part del terme, i des d'on el rector va a llançar aspergis o maleir la plaga amb una mena d'exorcismes: *maleir la cuca*; sovint hi van en processó tots els fidels, la *professó de les cuques* (molt vistent aquest puig en el terme de la Nou de Berguedà, 1964); *sas kúkas* també a Mallorca (Lluçmajor, 1964). Com a eufemisme pot arribar a designar un monstre, el drac: *La Cuca de St. Jordi* és una poesia del mallorquí Facundo Canals (Palma, c. 1840-50, *JMBover, BiEscr. Bal.*, § 214). El cuc que es menja el blat és la *kúka* a Tavascan (1934); un 'escarabat' a Benasc («dan la espargata he matau una *cuca*' 'cucaracha', Ferraz, 44); alt-arag. *cuca del caracol* és l'animaló del caragol, que hi ha a dins de la closca (Bielsa, 1965). I potser l'acc. més amplemment estesa és la de la lluernia o *cuca* de llum: pertanyent al català central i una mica de pertot (*AlcM*, § o), arribant fins a la vall de Cardós (Estaon, 1934),⁵ si bé a la vall de Boí ja en diuen *cuques de Sant Joan* (čuan) (Taüll, 1953). Em deia Alexandre Galí (1954) que P. Fabra havia traduït la història d'Edgar Poe, «The Golden Bug», en la seva joventut, amb el títol català *La Cuca d'Or*. Crec que arribà a publicar-se, però no sé on.

L'àrea de *cuc* no s'atura bruscament als nostres límits: per l'Alt Aragó va des de la vall de Gistau fins a la d'Ansó, per a 'cuc en general; el de seda, el de la carn podrida, el de l'orella, el de la fusta' (*BDC* xxiv, 166); «de un huevo de la mosca cagadera salen *kúkos*», Panticosa (1966); murc. *cuco* (Ga. Soriano); *cuca arag.*, a. 1720 (Siesso, en Gili, *Tesoro*, s. v.). De coses iguals o afins en el domini castellà dono dades en *DCEC*, s. v. COCO II 'gusanillo' (I, 830a, especialment 830a36); *cuco* «oruga, larva» (*DAut.*), 963b12-3, ast. *cuca rabona* «ser imaginario a que se hace alusión en una rima popular» (Vigón); 961b42-4, a57-60, 962a9-18, 21-22.

Variante amb ó: ast. *cocu*, -ca 'gusano en general' (Rato); leon. or. *coco* 'todo insecto desconocido, menor que un *bicho*', p. ex. *coco de garrobas* 'el insecto que se cria en estas semillas y las roe', a Cespadosa (*RFE* xv, 275); Cuéllar *coco de luz* 'cuca de llum' (*BRAE* xxxi, 149), *coco-lumbrero* salm. (MzPi., *Dial. León.*, § 12.6); San Martín de Trebejo *cocu* «gusanillo» (Leite de V., *RLus.* xxxi, 229); Bierzo *coca* (G. Rey). Per a d'altres membres d'aquesta família en sard, italià, etc., vegeu Hubschmid, *ZRPb.* Lxxxv, 193. En

llengua d'òc predomina pertot VERMIS o VERMEN, començant des de l'aran. *bérme*, que ve d'aquest últim; però el fem., sobretot, no hi és desconegut: *las cucos* 'llémenes' en el llgd. merid. de Lezinhhan (*RLR* LXVI, 14); gascò *cùco* i *cucou*, Palay (II, 656). Un gascò ant. *cucàs* tradueix el ll. *vermis* en el sentit de «farcin, maladie du cheval» en un text de princ. S. XIV (AThomas, *Rom.* XL, 368).

És evident que *cuc* i *cuca* tenen ben poc a veure amb l'hellenisme llatí *cocum* 'pinyol, granet' (d'on vol partir com a ètmon Moll, *AORBB* I, 227; *AlcM*); com a molt es pot parlar d'un vague i llunyà paral·lisme entre dos mots de creació expressiva, paral·lisme de forma i quasi gens de significat; l'examen dels citats articles del *DCEC* (també COCO I i *coca* 'cap', 'monyo', etc.) mostra ben clarament que es tracta d'una creació romànica, d'extensió geogràfica bastant àmplia, si bé no sempre en formes ben coincidents (en part KOKK-, en part més gran KUKK-), que suggereix la idea de cosa o ésser més o menys petita i de forma més o menys arrodonida o cilíndrica.

DERIV.: *Cucar(-se)* 'rosegat els cucs o corcs': maestr. bestiar que té el *nas cucat*, Lluçena (1961); Benasc fruita *cucada* «agusana» (*ixa pera yé cucada*, Ferraz, 44); alt-arag. *cucà-se* 'corcar-se (la fusta)', Ansó (*BDC* xxiv, 166a), Cuéllar *coquearse*, -*quiarse* 'estropearse un alimento a causa de los cocos' (*l. c.*). *Acuconat* 'corcat per cucs' (*un bolet acucionat*, val., V. de Gallinera, 1963). *Cuquer*, -era, particularment *herba cuquera* [«quintal d'erba *cuquera* --- quatre diners», *Lleuda* de Cotlliure de 1249, *RLR* IV, 259]; «rausa de vixel, --- verdet --- mel, pega, flustet, erba *cuquera*, flor de fromatgera, bodrós: lo quintal, un mo<rabeti>», a. 1295, on *cauquera* deu estar mal copiat per *cuquera*. No crec que derivi del mossàr. *quqq(u)* 'cucut', com suggereix Simonet, *Glos.*, s. v. *cucillo*.

Cuquejar, -e(i)à, pall., sembla que significa 'rodar, vagabundejar lentament' en «me l'ai trobat, als Clots dels Morts, que *cuqueave* p'r allí amunt i avall, sempre tornant a raure al mateix lloc», Joan Lluís (*Els Pastors i les Estrelles*, p. 86); de Borén (V. d'Àncu) ho reporta Grieria amb la definició «entretenir-se amb feines fines i menudes, com empeltar flors, construir capses amb motlures», i a Mall. ' cercar cucs'.

Benasc *cuquera* 'orgull': «des de que se ha feto rico, tiene una *cuquera*, que ta qué...», Ferraz, 44; no ve de *cuc* en el sentit català sinó d'una formació expressiva un poc diferent, amb el sentit de 'presumit, eixorit', cast. *cuco*, on sembla haver-hi relació amb un nom del cucut (ja mossàr. *ququ* id., *RMa.*), per a la qual veg. *DCEC* CUCO; existeix amb aquest sentit *cuc* en val.: «el cacahuer tio Tino / era un ahuelt molt *cuc*, / y sabia contentar / y fer també el seu *renuc*», MGadea (*T. del Xè* I, 221). I ja potser en algun text mossàrab molt antic, on diu (en àrab els mots en cursiva espaiada) «*tu ets un qúqu*», una muwásshā d'Alcazzaz (c. 1100), *Al-And.* xv, 103 (cf. *DCEC*, 963a59-b10).⁶

Un altre descabdellament d'aquesta família expres-